

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ІВАНА ФРАНКА

Кафедра нової та новітньої історії зарубіжних країн

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан історичного факультету

проф. Качараба С. П.
“ 4 ” вересня 2019 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

МУСУЛЬМАНСЬКІ СПІЛЬНОТИ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ
У II ПОЛ. XX – НА ПОЧ. XXI ст.

галузь знань _____ (шифр і назва навчальної дисципліни)
01 – Освіта/Педагогіка _____
(шифр і назва галузі знань)
напрямок підготовки _____
(шифр і назва напрямку підготовки)
спеціальність _____ 014.03 Середня освіта (Історія) _____
(шифр і назва спеціальності)
спеціалізація _____
(назва спеціалізації)
факультет, відділення _____ історичний факультет _____
(назва факультету, відділення)

Робоча програма курсу Мусульманські спільноти Західної Європи у др. пол. XX – на поч. XXI ст. для студентів за спеціальністю Середня освіта (історія). – 17 с.

Розробник: доцент кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн, кандидат історичних наук Сипко Богдана Володимирівна

(вказати авторів, їхні посади, наукові ступені та вчені звання)

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн

Протокол від. “_29_”_серпня_2019 року № _1_

Завідувач кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн

_____ (_доц. Баран З. А._)
(підпис) (прізвище та ініціали)

“_29_”_серпня_ 2019 року

Схвалено Вченою радою історичного факультету

Протокол від. “_4_”_вересня_2019 року № ½-19-20_

“_4_”_вересня_2019_ року Голова _____ (_проф. Качараба С. П._)
(підпис) (прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань _01 – Освіта/Педагогіка _ (шифр і назва)	Вибіркова	
	Напрямок підготовки _____ (шифр і назва)		
Модулів – 2	Спеціальність: 014.03 Середня освіта (Історія)	Рік підготовки	
Змістових модулів – 2		4-й	-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання _____ (назва)		Семестр	
Загальна кількість годин – 90		8-й	-й
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи студента – 4	Освітньо-кваліфікаційний рівень: ___бакалавр___	39 год.	год.
		Практичні, семінарські	
		год.	год.
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		51 год.	год.
		Індивідуальні завдання:	
		год.	
		Вид контролю:	
залік			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить (%):

для денної форми навчання – 43/57

для заочної форми навчання –

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: сприяти удосконаленню у студентів-істориків професійних вмінь аналізу сучасних етно-релігійних процесів у країнах Заходу.

Завдання: ознайомити студентів із роллю мусульманської спільноти у житті західного суспільства на зламі ХХ–ХХІ ст., розглянути такі нові явища французької культури, як література та кінематограф “берів” і “харкі”, осмислити взаємовпливи Західної та Ісламської цивілізацій та формування нового явища – “європейського ісламу”.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- сучасну етно-релігійну ситуацію у країнах Заходу;
- джерела формування та кількісний склад мусульманської спільноти Європи;
- роль мусульманської спільноти у політичному житті Європи;
- громадську діяльність європейський мусульман;
- соціальні атитюди європейців щодо мусульман.

вміти:

- аналізувати сучасні етно-політичні та релігійні процеси;
- критично осмислювати інформацію, почерпнуту із засобів масової інформації та публіцистичних творів;
- працювати з історичними джерелами новітнього періоду;
- правильно вживати терміни: “расизм”, “дискримінація”, “ксенофобія”, “ісламофобія”;
- пояснити терміни “алжирський синдром”, “бери”, “бідонвіль”, “верлан”, “комунітаризм”, “умма”, “харкі”, “німараби”.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Загальна характеристика мусульманської спільноти П'ятої республіки

Тема 1. Характеристика основних джерел і термінологічного апарату до вивчення мусульманських спільнот Заходу

Вимоги до курсу. Основні правила роботи з історичними джерелами новітнього періоду. Нормативно-правові акти та звіти спеціальних міжнародних, урядових та громадських комісій, як джерело до вивчення ісламської умми. Інформаційний потенціал статистичних та соціологічних матеріалів. Преса, як джерело інформації про “європейський іслам”: довіряй, але перевіряй. Художня література та кінематограф, як мимовільне відображення об'єктивної реальності. Характеристика понятійного апарату

Тема 2. Джерела формування, кількісний склад і соціально-економічне становище французьких мусульман

Імміграційна політика Франції щодо вихідців з мусульманських країн. Навернення “корінних” французів в іслам. Кількісний склад мусульманської спільноти П’ятої Республіки: дискусійні моменти. Соціально-економічне становище ісламської умми (соціально-вікова структура мусульманської спільноти, житлові умови, освітній рівень та проблеми працевлаштування).

Тема 3. Організаційні структури мусульманської спільноти Франції

Правові підстави виникнення та діяльності представницьких ісламських організацій. Створення та діяльність Французької Ради Ісламу. Основні ісламські федерації Республіки. Локальні мусульманські асоціації: головні вектори діяльності. Суперечності між “старими” та “новими” імамами.

Тема 4. Участь ісламської спільноти у політичному житті Франції

Набуття мусульманами французького громадянства. Політична активність та “симпатії” французьких мусульман. Роль Французької мусульманської партії у політичному житті Республіки. Об’єднання мусульманських демократів Франції.

Тема 5. Нові мусульманські “символи” Французької республіки

Геть від “забутих історією”: література та кінематограф харкі. “Магрибізація” французької популярної культури: література та кінематограф берів. Французькі мусульманські музичні гурти. Спортсмени-мусульмани у Республіці.

Тема 6. Конструювання образу мусульманської спільноти засобами масової інформації та соціальні атитюди французів щодо мусульман

Між “ісламом” та “ісламізмом”: мусульмани очима журналістів. Соціальні атитюди французів щодо мусульман (житлова сфера, працевлаштування, дозвілля та відпочинок, релігійна практика).

Тема 7. Популярна література та кінематограф про французьких мусульман

Мусульманська спільнота на сторінках французької популярної літератури. Ісламський чинник у французькому кінематографі. Переосмислення Алжирської війни (1954–1962 рр.) французькими режисерами-немусульманами.

Змістовий модуль 2. Порівняльна характеристика мусульманських спільнот Заходу

Тема 8. Мусульманська спільнота у громадсько-політичному житті Сполученого королівства Великобританії та Північної Ірландії

Джерела формування та кількісний склад умми. Організаційні структури. Участь у політичному житті. Мусульманські “символи” Великобританії.

Тема 9. Ісламська умма Федеративної республіки Німеччини

Джерела формування, кількісний склад і соціально-економічні характеристики умми ФРН. Організаційні структури. Мусульманські “символи” ФРН. Несприйняття

мусульман частиною німецького суспільства, причини посилення впливу ультраправих (Тіло Сарацин, Альтернатива для Німеччини).

Тема 10. Ісламський чинник у громадсько-політичному житті Італії

Джерела формування, кількісний склад і соціально-економічні характеристики італійської умми. Організаційні структури. Мусульманські “символи” Італії.

Тема 11. Іслам на Піренейському півострові: історія та сучасність

Іспанія: земля ісламу? Джерела формування, кількісний склад і соціально-економічні характеристики умми. Організаційні структури. Участь у громадсько-політичному житті.

Тема 12. Мусульмани у країнах Бенілюксу

Соціально-економічне становище мусульман. Організаційні структури. Участь у громадсько-політичному житті.

Тема 13. Іслам у Скандинавських країнах

Соціально-економічні характеристики умми. Організаційні структури. Образ мусульманина у сучасному скандинавському детективному кіно.

Тема 14. Іслам в Україні

Теорія “великого кордону”. Кількісний склад і соціально-економічні характеристики мусульманської спільноти. Духовні управління мусульман України. Участь у громадсько-політичному житті.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с. р.		л	п	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Загальна характеристика мусульманської спільноти П'ятої республіки												
Тема 1. Характеристика основних джерел і термінологічного апарату до вивчення мусульманських спільнот Заходу	4	2				2						
Тема 2. Джерела формування,	8	4				4						

кількісний склад і соціально-економічне становище французьких мусульман												
Тема 3. Організаційні структури мусульманської спільноти Франції	4	2				2						
Тема 4. Участь ісламської спільноти у політичному житті Франції	7	4				3						
Тема 5. Нові мусульманські “символи” Французької республіки	12	2				10						
Тема 6. Конструювання образу мусульманської спільноти засобами масової інформації та соціальні атитюди французів щодо мусульман	6	2				4						
Тема 7. Популярна література та кінематограф про французьких мусульман	6	2				4						
Разом за змістовим модулем 1	47	18				29						
Змістовий модуль 2. Порівняльна характеристика мусульманських спільнот Заходу												
Тема 1. Мусульманська спільнота у	8	4				4						

громадсько-політичному житті Сполученого королівства Великобританії та Північної Ірландії											
Тема 2. Ісламська умма ФРН	7	4				3					
Тема 3. Ісламський чинник у громадсько-політичному житті Італії	5	2				3					
Тема 4. Іслам на Піренейському півострові: історія та сучасність	5	2				3					
Тема 5. Мусульмани у країнах Бенілюксу	5	2				3					
Тема 6. Іслам у Скандинавських країнах	7	4				3					
Тема 7. Іслам в Україні	5	2				3					
Разом за змістовим модулем 2	43	21				22					
Усього годин	90	39				51					

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1		
2		
...		

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1		
2		
...		

7. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1		
2		
...		

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	<p>Впродовж семестру студенти повинні самостійно опрацювати основні програмні документи “французького ісламу”: <i>Хартію мусульманської релігії Франції</i> від 1995 р., “<i>Принципи та юридичні основи, що визначають відносини між владою та ісламом у Франції</i>” від 28 січня 2000 р. і <i>Статут Французької Ради Ісламу</i> від 3 травня 2003 р., а також <i>Хартію мусульман України</i> від 2016 р. та <i>Соціальну концепцію мусульман України</i> 2017 р. На усному колоквіумі студенти мають продемонструвати знання історії прийняття й основних положень цих нормативних актів, а також вміння їх аналізу.</p>	10
2	<p>Задля отримання навиків деконструювання текстів художньої літератури та кінострічок на предмет стереотипів про осіб ісламського віросповідання, студенти повинні ознайомитись і проаналізувати хоча б по одній книзі та фільмі з переліку:</p> <p>Буалем С. 2084. <i>Кінець світу</i> / Сансаль Буалем. – Київ: Видавництво Жупанського, 2016. – 216 с.</p> <p>Гранже Ж.-К. <i>Империя волков: Роман</i> / Пер. с франц. Е. Клоковой. – Спб.: Издательство “Азбука-классика”, 2010. – 384 с.</p> <p>Прожогина С. “Живущие на окраинах”: социальные изгои или “забытые” граждане? // <i>История и современность</i>. – 2011. – №2. – С. 150–178.</p> <p>Шмітт Е.-Е. <i>Пан Ібрагім та квіти Корану: Повість</i>/ Пер. з франц. О. Борисюк. – Львів: Кальварія, 2009. – 96 с.</p> <p>Божевільне весілля [Qu'est-ce qu'on a fait au Bon</p>	30

	<p>Dieu], реж. Ф. де Шоврон. – Франція, 2014 // DVD.</p> <p>Зрадник [Traitor], реж. Дж. Начманноф. – США, 2008 // DVD.</p> <p>Мішу з Обера: маленький араб [Michou d'Auber: le petit Arabe], режисер Т. Гілу. – Франція, 2007.</p> <p><i>Ненависть [La Haine], реж. М. Касовітц. – Франція, 1995 // DVD.</i></p> <p><i>Пекло [Darkland / Underverden], реж. Ф. Ахмад. – Данія, 2017 // DVD.</i></p> <p><i>Перелом [Fracture], реж. А. Тасма. – Франція, 2010 // DVD.</i></p> <p>Поза законом [Hors-la-loi], режисер Р. Бушарєб. – Франція, Бельгія, Алжир, 2010 // DVD</p> <p><i>Покора [Unterwerfung], реж. Тео ван Гог. – Нідерланди, 2004 // DVD.</i></p> <p>Полковник [Mon colonel], режисер Лоран Герб'є. – Франція, Бельгія, 2006.</p> <p>Чотири леви [Four Lions], реж. Кр. Морріс. – Великобританія, Франція, 2010 // DVD.</p> <p>Я люблю тебе, Париж [Paris, je t'aime]. – Франція, Ліхтенштейн, Швейцарія, Німеччина, 2006.</p> <p>Курсивом виділено фільми, важкі для перегляду</p>	
3	Підготовка до двох письмових модулів	11
	Разом	51

9. Індивідуальні завдання

10. Методи навчання

Лекції із медіа-презентаціями, евристичні бесіди, “мозковий штурм”, дискусії, демонстрація методики деконструкції текстів пісень.

11. Методи контролю

У процесі вивчення дисципліни використовуються методи поточного та проміжного контролю.

Поточний контроль рівня знань студентів передбачає перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. Поточний контроль здійснюється за напрямами:

- ✓ контроль за виконанням завдань для самостійного опрацювання поза межами аудиторних занять;
- ✓ контроль за рівнем засвоєння та творчого опрацювання у вигляді індивідуальних завдань.

Проміжний контроль рівня знань студентів здійснюється за результатами двох підсумкових контрольних робіт зі змістових модулів та усного колоквиуму.

При виведенні загальної оцінки студента береться до уваги результати поточного та проміжного контролю.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Приклад для заліку

Поточне тестування та усний колоквиум														Сума	
Змістовий модуль 1							Змістовий модуль 2								
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	100
50							50								

T1, T2 ... T9 – теми змістових модулів.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою	
	для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	відмінно	
81-89	добре	
71-80		
61-70		
51-60	задовільно	
*	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
*	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

* кількість балів для оцінок «незадовільно» визначається Вченими радами факультетів або кафедрами, які забезпечують викладання відповідних дисциплін.

13. Методичне забезпечення

1. Медіа-презентації;
2. Електронна версія авторського українського перекладу документу “*Принципи та юридичні основи, що визначають відносини між владою та ісламом у Франції*”.

14. Рекомендована література

Джерела:

Буалем С. 2084. Кінець світу / Сансаль Буалем. – Київ: Видавництво Жупанського, 2016. – 216 с.

Гранже Ж.-К. Империя волков: Роман / Пер. с франц. Е. Клоковой. – Спб.: Издательство “Азбука-классика”, 2010. – 384 с.

Соціальна концепція мусульман України від 11 грудня 2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://umma.in.ua/?p=4491>

Хартія мусульман України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://islam.in.ua/ua/suspilstvo/hartiya-musulman-ukrayiny>

Шмітт Е.-Е. Пан Ібрагім та квіти Корану: Повесть/ Пер. з франц. О. Борисюк. – Львів: Кальварія, 2009. – 96 с.

Божевільне весілля [Qu'est-ce qu'on a fait au Bon Dieu], реж. Ф. де Шоврон. – Франція, 2014 // DVD.

Зрадник [Traitor], реж. Дж. Начманноф. – США, 2008 // DVD.

Мішу з Обера: маленький араб [Michou d'Auber: le petit Arabe], режисер Т. Гілу. – Франція, 2007 // DVD.

Ненависть [La Haine], реж. М. Касовітц. – Франція, 1995 // DVD.

Пекло [Darkland / Underverden], реж. Ф. Ахмад. – Данія, 2017 // DVD.

Перелом [Fracture], реж. А. Тасма. – Франція, 2010 // DVD.

Поза законом [Hors-la-loi], режисер Р. Бушаріб. – Франція, Бельгія, Алжир, 2010 // DVD

Покора [Unterwerfung], реж. Тео ван Гог. – Нідерланди, 2004 // DVD.

Полковник [Mon colonel], режисер Лоран Герб'є. – Франція, Бельгія, 2006 // DVD.

Прожогина С. “Живущие на окраинах”: социальные изгои или “забытые” граждане? // История и современность. – 2011. – №2. – С. 150–178.

Чотири леви [Four Lions], реж. Кр. Морріс. – Великобританія, Франція, 2010 // DVD.

Я люблю тебе, Париж [Paris, je t'aime]. – Франція, Ліхтенштейн, Швейцарія, Німеччина, 2006 // DVD.

Базова

1. Віллем Ж.-П. Європа та релігії: ставки XXI ст.. – К.: Дух і Літера, 2006. – 336 с.

2. Деминцева Е. Быть “арабом” во Франции. – М., 2008. – 192 с.

3. Зінько С. Іслам у сучасній світовій політиці. – Львів: Простір-М, 2005. – 278 с.

4. Іслам в Европе и в России: сб. ст. / сост. и отв. ред. Е. Деминцева. – М.: Изд. Дом Марджани, 2009. – 240 с.

5. Понкин И. Ислам во Франции. – Москва: Издательство Учебно-научного центра довузовского образования, 2005. – 196 с.
6. Сипко Б. Взаємини Протестантської федерації Франції та Французької ради ісламу // Матеріали Міжнародної наукової конференції “Реформація як суспільне явище: український вимір” (Львів, 3–4 жовтня 2017 року), за редакцією Руслана Сіромського та Богдани Сипко. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2018. – С. 238–248.
7. Сипко Б. Етно-соціальні проблеми французьких передмість на зламі ХХ – ХХІ ст. // Współczesne wyzwania bezpieczeństwa Europejskiego. – Kraków Wydawnictwo Attyka, 2016. – S. 203–217.
8. Сипко Б. Ісламська релігійна освіта та приватні мусульманські школи на зламі ХХ – ХХІ ст.: австрійсько-французькі контрасти// Наукові зошити історичного факультету Львівського університету. – Львів, 2018–2019. – Вип.19–20. –С. 81–97.
9. Сипко Б. Ісламський чинник у французькій популярній літературі та кінематографі // Іслам і сучасний світ. Роботи учасників Четвертого та П'ятого Всеукраїнських конкурсів ісламознавчих досліджень молодих учених ім. А. Кримського / Упор. та наук. ред. М. Кирюшко. – К., 2013. – С. 151–168.
10. Сипко Б. Конструювання образу мусульманської спільноти Республіки Франція на сторінках французької преси (1995–2007 рр.) // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки: Історичні науки. 2012. № 10 (235). С. 106–112.
11. Сипко Б. Міжрелігійний діалог французьких іудеїв і мусульман на початку ХХІ ст. інституційний рівень Народознавчі зошити. – 2018. – № 4(142). – С. 832–843.
12. Сипко Б. Мусульманское сообщество в жизни Французской республики // Современная Европа. – М. : Ин-т Европы РАН, 2013. – Вып. 3 / под ред. Н. Шмелева. – С. 88–100.
13. Сипко Б. Мусульманська спільнота в освітньому просторі Квебеку (остання чверть ХХ – початок ХХІ ст.) //Вісник Львівського університету. Серія історична. Спеціальний випуск На пошану професора Романа Шуста за ред. І. Підкови. – Львів, 2019. – С. 690–705.
14. Сипко Б. Мусульманська спільнота у житті Французької Республіки (1995–2007 рр.): монографія / Богдана Сипко. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. – 344 с.
15. Сипко Б. Освітня політика Французької Республіки щодо мусульманської спільноти (1995–2007 рр.) // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”: Історичні науки. 2012. Вип. 19. С. 433–446.
16. Сипко Б. От “забытых историей” до субъектов общественных отношений: проблема харки в годы президентской каденции Жака Ширака // Społeczeństwo i Polityka. Pismo edukacyjne. – Pułtusk : Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieyszтора, 2013. – № 3 (36). – S. 229–239.

17. Сипко Б. Проблема інституціоналізації “французького ісламу” у 1990–2003 рр. // Вісник Львівського університету. Серія Історична. 2013. Вип. 48. С. 228–242.
18. Сипко Б. Реакція основних ісламських федерацій Франції на паризькі теракти січня 2015 р. / Богдана Сипко // Аль-Калям. – 2015. – № 5. – С. 16–26.
19. Сипко Б. “Свої” чи “чужі”: соціальні аттитюди французів щодо мусульман у житловій сфері (1995–2007 рр.) // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”: Історичні науки. 2013. Вип. 20. С. 245–251.
20. Сипко Б. Соціальні аттитюди французів щодо мусульман у професійно-трудова сфері (1995–2007 рр.) // Проблеми гуманітарних наук. Збірник наукових праць ДДПУ. Історія. 2012. Вип. 30. С. 181–197.
21. Сипко Б. Трансформаційні процеси у середовищі імамів Франції на зламі ХХ – ХХІ ст. // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. – Рівне, 2015. – Вип. 26 / за ред. В. Шеретюка. – С. 174–177.
22. Сипко Б. Французька історіографія про мусульманську спільноту П’ятої Республіки // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. – Рівне, 2014. – Вип. 25 / за ред. В. Шеретюка. – С. 296–299.
23. Bousetta H. Muslims in the EU – Cities Report: Belgium / Hassan Bousetta, Laure-Anne Bernes. – Budapest: Open society institute, 2007. – 72 p.
24. Cesari J. When Islam and Democracy Meet: Muslims in Europe and in the United States / Jocelyne Césari. – New York : Palgrave Macmillan, 2004. – 284 p.
25. Demant F. Muslims in the EU – Cities Report: The Netherlands / Froukje Demant, Marcel Maussen. – Budapest: Open society institute, 2007. – 72 p.
26. Europe and Islam. Collective monograph / ed. Jaroslav Franc. – Olomouc, 2015. – 310 p.
27. Hussain S. Muslims in the EU – Cities Report: United Kingdom / Serena Hussain, Tufyal Choudhury. – Budapest: Open society institute, 2007. – 73 p.
28. Hussain M. Muslims in the EU – Cities Report: Denmark / Mustafa Hussein Bousetta. – Budapest: Open society institute, 2007. – 64 p.
29. Klauzen J. The Islamic Challenge: Politics and Religion in Western Europe. – Oxford: Oxford University Press, 2005. – 253 p.
30. Larsson G. Muslims in the EU – Cities Report: Sweden / Göran Larsson. – Budapest: Open society institute, 2007. – 67 p.
31. Mühe N. Muslims in the EU – Cities Report: Germany / Nina Mühe. – Budapest: Open society institute, 2007. – 106 p.
32. Pędziwiatr K. Od islamu imigrantów do islamu obywateli: muzułmanie w krajach Europy Zachodniej. – Kraków: Nomos, 2005. – 264 s.
33. Sypko B. Muslim community in the educational space of Swiss Confederation at the turn of the XX-th – XXI-th centuries // Східноєвропейський історичний вісник. 2020. Вип. 14. С. 165-174.
34. Tebbakh S. Muslims in the EU – Cities Report: France. – Budapest: Open society institute, 2007. – 100 p.

Допоміжна

1. Балибар Э. Волнения в banlieues // Прогнозис. – №2 (14). –2008. – С. 269–300.

2. Ворожцов Е.В. Молодежные волнения во Франции: проблемы иммиграции и образования // Вопросы образования. – 2006. – № 2. – С. 23–30.
3. Греки, араби і ми. Дослідження ісламофобії в гуманітарних науках / авт.-упоряд. Ф. Бютген, А. де Лібер ; [пер. з франц. А. Репа]. – К. : Ніка-Центр, 2012. – 304 с. – (Ідеї та Історії).
4. Європа та її болісні минувшини / авт.-упоряд. Ж. Мінк, Л. Неймайер; [пер. з франц. Є. Марічев]. – К. : Ніка-Центр, 2009. – 272 с. – (Ідеї та Історії).
5. Кондратьева Т., Новоженова И. Иммигранты в Европе: Модели интеграции // Актуальные проблемы Европы. – 2006. – №1. – С. 9–59.
6. Мешлок Т. Общественно-политическая деятельность легальных мусульманских организаций Франции и Германии // Вестник Адыгейского государственного университета. – Майкоп, 2005. – №3 (18). – С. 66–71 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vestnik.adygnet.ru/files/2005.3/156/meshlok20053.pdf>// 17.11.08.
7. Наумкин В. Мусульманская диаспора на Западе: дифференциация, конвергенция, глобализация? / Виталий Наумкин // Международные процессы. Журнал теории международных отношений и мировой политики. – 2012. – Т. 10. – № 2 (29).
8. Новоженова И. Алжирская диаспора во Франции // Актуальные проблемы Европы. – 2009. – № 4. – С. 77–100.
9. Новоженова И. Иммигранты во Франции: интеграция иностранцев // Актуальные проблемы Европы. – 2005. – № 1. – С. 115–135.
10. Прожогина С. “Живущие на окраинах”: социальные изгои или “забытые” граждане? // История и современность. – 2011. – № 2. – С. 150–178.
11. Прожогина С. Мусульманки в границах полиэтнического общества [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://independent-academy.net/science/library/prozhogina2.html>.
12. Сарацин Т. Німеччина сама себе руйнує. Як ми ставимо на кін долю нашої країни / Тіло Сарацин [Пер. з нім. П. Таращук]. – К. : Темпора, 2016. – 758 с.
13. Якубович М. Іслам в Україні: історія і сучасність. – Вінниця: ТОВ “Нілан-ЛТД”, 2016. – 264 с.
14. Якубович М. Від Майдану до АТО: українські мусульмани в умовах військово-політичної кризи (2013–2016) / Михайло Якубович. – Вінниця: Нілан, ТОВ “СІК ГРУП УКРАЇНА”, 2017. – 156 с.
15. Amghar S. Logiques conversionnistes et mouvements de réislamisation / Samir Amghar // Confluences Méditerranée. – 2006. – №57. – P. 57–67.
16. Armour R. Islam, chrześcijaństwo i Zachód. Burzliwe dzieje wzajemnych relacji / Rollin Armour [przekład Ivonna Nowicka]. – Kraków: Wydawnictwo WAM, 2004. – 312 s.
17. Blanc-Chaléard M.-C. Histoire de l’immigration / Marie-Claude Blanc-Chaléard. – Paris: La Découverte, 2007. – 128 p.
18. Boubekour A. L’européanisation de l’islam de crise / Amel Boubekour // Confluences Méditerranée. – 2006. – № 57. – P. 9–23.

19. Brouard S., Tiberj V. Rapport au politique des français issus de l'immigration. Rapport final. – Paris: Presse de Sciences Po, 2005. – 160 p.
20. Chechens in the European Union / [publ.] Alexander Janda, Norbert Leitner, Mathias Vogl. – Vienna: Österreichischer Integrationsfonds, 2008. – 262 s.
21. Dassetto F. Islam in the European Union: What's at Stake in the Future? / F. Dassetto, S. Ferrari, B. Marechal. – Brussels : European Parliament, 2007. – 175 p.
22. Guichard T., Jérusalem C., Mongo-Mboussa B., Peras D., Rabaté D. Le roman français contemporain. – Paris: Panoramas, 2007. – 160 p.
23. Hajjat A. “Bons” et “mauvais” musulmans. L'Etat Français face aux candidats “islamistes” à la nationalité // Cultures&Conflits. – 2010. – № 79–80. – P. 139–159.
24. Hames C. De l'immigré au musulman: France 1960–1985 / Constant Hames // Autres Temps. Les cahiers du christianisme social. – 1986. – № 10. – P. 31–37.
25. Islam w Europie : bogactwo różnorodności czy źródło konfliktów? / red. nauk. Marta Widy-Behiesse. – Warszawa : Wydawnictwo Akademickie Dialog, 2012. – 304 s.
26. Kastoriano R., Diop M. Le mouvement associatif islamique en Ile-de-France // Revue européenne des migrations internationales. – 1991. – Vol. 7. – № 3. – P. 91–117.
27. Lainé F., Okba M. L'insertion des jeunes issus de l'immigration: de l'école au métier. – Marseille: CEREQ, 2005. – 43 p.
28. Laurence J. Governments and Muslim Communities in the West: United States, United Kingdom, France and Germany / J. Laurence, P. Strum. – Washington : Woodrow Wilson International Center for Scholars, 2008. – 60 p.
29. L'Islam dans la République. – Paris: La documentation Française, 2000. – 204 p.
30. Maréchal Br. Muslims in the Enlarged Europe. Religion and Society. Vol. 2. / B. Maréchal, S. Allievi, F. Dassetto, J. Nielsen. – Leiden-Boston : Brill, 2003. – 602 p.
31. Marlière E. Le sentiment d'injustice chez les jeunes d'une cité HLM // Sociétés et jeunesses en difficultés. – 2006. – № 2 [En ligne]. – URL : <http://sejed.revues.org/index208.html> // 26.11.09.
32. Messner F., Fregosi F., Weibel N. L'Etranger en France, face et au regard du droit: les populations originaires de Turquie: approche socio-juridique. – Paris: Ministère de la justice, 1999. – 112 p.
33. Mrozek-Dumanowska A. Islam a globalizacja / Anna Mrozek-Dumanowska, Jerzy Zdanowskiv. – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe ASKON, 2005. – 186 s.
34. Muzułmanie w Europie / pod red. nauk. Anny Parzymies. – Warszawa : “Dialog”, 2005. – 584 s.
35. Noiriel G. Immigration, antisémitisme et racisme en France (XIX-XX siècle) : Discours publics, humiliations privées. – Paris: Fayard, 2007. – 720 p.
36. Reflections on the Revolution in Europe: Immigration, Islam and the West / Christopher Caldwell. – London: Allen Lane, 2009. – 366 p.
37. Simon J. L'immigration algérienne en France des origines à l'indépendance. – Paris: Méditerranée, 2000. – 410 p.
38. Stryjewski R. Na granicy kultur. Terroryzm I ekstremizm muzułmański w Hiszpanii / Radosław Stryjewski // Islam a terroryzm / pod red. nauk. Anna Parzymies. – Warszawa : “Dialog”, 2003. – S. 235–255.

39. Withol de Wenden C. L'immigration en Europe / Catherine Withol de Wenden. – Paris: La documentation Française, 1999. – 168 p.

15. Інформаційні ресурси

<https://www.ons.gov.uk/> – сайт Office for National Statistics, де можна почерпнути інформацію про основні переписи населення й опитування, які проводилися у Сполученому королівстві Великої Британії та Північної Ірландії;

<http://www.ladocumentationfrancaise.fr/> – сайт видавництва La documentation Française, де у вільному доступі можна знайти велику кількість офіційних звітів та документів;

<http://www.journal-officiel.gouv.fr/> – електронна версія французького урядового вісника;

<http://www.lefigaro.fr/> – газета Фігаро

<http://www.humanite.fr/> – газета Юманіте (архів від 1990 р. у вільному доступі)

<http://www.lexpress.fr/> – газета Експрес (архіви у вільному доступі)

<http://www.monde-diplomatique.fr/> – видання Дипломатичний світ

<http://www.lavie.fr/> – газета Життя

<http://www.csa.eu/> – сайт Інституту Порад, Опитувань та Аналізу – провідної французької моніторингової компанії

<http://www.tns-sofres.com/> – сторінка моніторингового інституту TNS SOFRES.

<http://www.insee.fr/> – переписи населення Французької республіки.